

نقش احساس تنهایی در نگرش دانشجویان به مواد مخدر

سمیرا سلیمانی^۱

علی محمدرضایی^۲

فاطمه نظری^۳

تاریخ وصول: ۱۳۹۳/۵/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۱/۱۸

چکیده

مطالعه حاضر با هدف تعیین رابطه بین احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر در دانشجویان دانشگاه سمنان انجام شد. روش مطالعه همبستگی بود. تعداد ۲۰۰ دانشجوی دانشگاه سمنان با روش خوشه ای چند مرحله ای و با استفاده از پرسشنامه احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر، مورد بررسی قرار گرفتند. برای تحلیل داده ها از ضریب همبستگی پیرسون و آزمون t دو گروه مستقل استفاده گردید. نتایج نشان داد که بین احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر در دانشجویان همبستگی مثبت و معنی داری وجود دارد ($p < 0/001$). همچنین احساس تنهایی و نگرش به مصرف مواد مخدر در دانشجویان پسر نسبت به دانشجویان دختر، به ترتیب بیشتر و مثبت تر بود. با توجه به نتایج مشاهده شده، پیشنهاد می شود که برگزاری کارگاه های مهارت زندگی با تاکید بر مقابله با احساس تنهایی و آموزش صحیح مهارت های دوست یابی در بدو ورود به دانشگاه به خصوص در دانشجویان پسر بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: احساس تنهایی، نگرش به مواد مخدر، دانشجویان

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد، کارشناس سلامت روان دانشگاه علوم پزشکی نیشابور.

soleimanis1@nums.ac.ir

۲. استادیار، گروه روانشناسی تربیتی دانشگاه سمنان. Rezaei_am@semnan.ac.ir

۳. کارشناس روانشناسی بالینی، دانشگاه سمنان.

مقدمه

اعتیاد پدیده‌ای روانی-اجتماعی است که دلایل بروز آن در روابط خانوادگی، مناسبات اجتماعی، شرایط اجتماعی و فرهنگی و ویژگی‌های روان‌شناختی فرد معتاد نهفته است (فراهینی، ۲۰۰۸). مواردی از قبیل تنهایی، بی‌اعتنایی و بی‌توجهی والدین، احساس بی‌پناهی و حقارت، نداشتن دوستان خوب، مشکلات خانوادگی می‌تواند افراد را به طرف اعتیاد سوق دهد (بهرامی، ۲۰۰۸؛ حمزیان و نظری، ۲۰۰۳).

به طور کلی خانواده اولین مکان رشد شخصیت، تشکیل باورها و الگوهای رفتاری فرد است. خانواده علاوه بر اینکه محفل رشد و حفظ افراد و کمک به حل فشارهای روانی و کانون آسیب‌شناسی اجتماعی است، منبعی برای تنش، مشکل و اختلال نیز هست. ناآگاهی والدین، ارتباط ضعیف والدین و کودک، فقدان انضباط در خانواده، خانواده متشنج و آشفته و از هم گسیخته، احتمال ارتکاب به انواع بزهکاری مانند سوء مصرف مواد را افزایش می‌دهد (عزیزی، ۲۰۰۲).

فقدان مهر و محبت، رفتار خشن و مستبدانه والدین، بی‌ثباتی و بی‌تعادلی خانوادگی، تعدد فرزندان، بی‌سوادی، ناآگاهی، بی‌سرپرستی‌های روانی و عاطفی، بی‌کفایتی و بلاغت والدین و نظایر آن از جمله عواملی هستند که محیط خانواده را تبدیل به شرایط مساعدی جهت کشیده شدن فرد به سوی اعتیاد می‌کنند. تحقیقات عدیده‌ای نشان داده‌اند که افرادی که در خانواده‌های معتاد پرورش یافته‌اند، بیش از خانواده‌های غیر معتاد در معرض خطر اعتیاد قرار دارند (احمدی، ۲۰۰۸).

از سوی دیگر قشر دانشجویان نیز به عنوان یکی از اقشار تاثیرگذار جامعه، به دلایل شرایط خاص دانشجویی از جمله دوری از خانواده و تنهایی، وارد شدن به مجموعه‌ای بزرگ و پرتنش، ترس از تجربه یک شرایط جدید و ناشناخته، مواجهه با مشکلات مربوط به بیماران و استفاده از تجهیزات پزشکی، مشکلات اقتصادی و نداشتن درآمد کافی، محیط بیمارستان، حجم زیاد دروس، رقابت‌های فشرده و فعالیت فیزیکی کم مستعد از دست دادن

سلامت روانی و قرار گرفتن در موقعیت های نامناسب اجتماعی هستند (عباس زاده، ۲۰۱۱؛ پالیدو-مارتوس^۱ و همکاران، ۲۰۱۲؛ صادقیان، ۲۰۰۹؛ شریعتی و همکاران، ۲۰۰۲). بر اساس پژوهش انجام گرفته بر روی نوجوانان ایرانی، مشخص شد که افراد دارای سوء مصرف مواد دارای سبک دلبستگی ناایمن و اجتنابی و سبک هویتی سردرگم و هنجاری هستند (احمدی و همکاران، ۲۰۱۰).

از سوی دیگر پاره ای از نتایج نیز نشان داده اند که احساس تنهایی با خودآزمندی اجتماعی قویا در ارتباط بوده است (طهماسیان و همکاران، ۲۰۰۹). نتایج مطالعه قریشی زاده و ترابی حاکی از آن بود که طرد شدگی و رفع احساس تنهایی از عوامل موثر در مصرف دوباره مواد پس از دوره های قطع بوده است (قریشی زاده و ترابی، ۲۰۰۲). در بررسی مشابه دیگری، مشخص شد که طرحواره های ناسازگارانه به صورت مستقیم یا غیرمستقیم باعث بروز مشکلات و ناراحتی های روان شناختی و رفتارهایی نظیر اعتیاد به الکل و مواد مخدر می شوند (سهند و همکاران، ۲۰۱۱). نتایج مطالعه دیگری نیز حاکی از آن بود که در زمینه عوامل فردی، رفع احساس تنهایی و انزوا بر عود اعتیاد دارای بیشترین اهمیت بوده است (شرق و همکاران، ۲۰۰۹).

با توجه به نقش دانشجویان در سازندگی کشور و تاثیری که در کیفیت زندگی نسل آینده دارند و نیز با توجه به اینکه در جامعه مورد مطالعه ما تاکنون پژوهشی در این ارتباط در دانشجویان صورت نگرفته بود، مطالعه حاضر با هدف تعیین نقش احساس تنهایی در نگرش دانشجویان به مواد مخدر دانشگاه سمنان انجام گرفت.

روش پژوهش

مطالعه حاضر از نوع توصیفی و جامعه پژوهش شامل دانشجویان در حال تحصیل در دانشگاه سمنان در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بودند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۲۰۰ نفر

تعیین شد که به صورت خوشه ای چند مرحله ای از بین دانشجویان دانشگاه سمنان انتخاب شدند.

جهت جمع آوری داده ها از پرسشنامه ی استاندارد احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر استفاده شد. پرسشنامه احساس تنهایی مشتمل بر ۲۰ سوال است. روایی محتوایی پرسشنامه توسط متخصصین و پایایی درونی با آلفای کرونباخ ۰/۸۸ در مطالعه داورپناه مورد تایید قرار گرفت (داورپناه، ۱۹۹۴). پرسشنامه نگرش به مواد مخدر نیز مشتمل بر ۵۰ سوال است. روایی محتوایی پرسشنامه توسط متخصصین و پایایی درونی با ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس اثرات استفاده از مواد مخدر ۰/۹۰۸، تمایل با مصرف مواد مخدر ۰/۹۱۸ و خطرات استفاده از مواد مخدر برابر ۰/۹۱۰ مورد تایید قرار گرفت (رضایی و همکاران، ۲۰۱۲).

پرسشگران به صورت حضوری به افراد مورد بررسی مراجعه و پس از معرفی خود و بیان هدف از انجام پژوهش و اطمینان از اینکه اطلاعات افراد محرمانه خواهد ماند و نتایج پژوهش به صورت کلی در یک طرح تحقیقاتی مورد استفاده قرار خواهد گرفت، پرسشنامه به افراد جهت تکمیل تحویل دادند.

پرسشنامه از دو بخش تشکیل شده بود: بخش اول سؤالات دموگرافیک و بخش دوم شامل سوالاتی درباره احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر بود. نحوه امتیاز دهی پرسشنامه به این ترتیب بود که به هر یک از سؤالات به ترتیب مقیاس لیکرت نمره تعلق می گرفت و در نهایت نمره سؤالات با هم جمع شده تا نمره کل احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر تعیین شود.

جهت سنجش همبستگی بین متغیرهای مورد هدف، آزمون همبستگی پیرسون و جهت سنجش رابطه بین احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر بر حسب جنس آزمون تی مستقل استفاده قرار گرفت. جهت تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS(ver16) استفاده گردید.

یافته‌های پژوهش

در مجموع ۷۳/۵٪ از افراد نمونه پژوهش مونث و ۹۰٪ مجرد بودند. توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر رشته تحصیلی نیز بدین صورت بود که ۵۰ درصد آنان را گروه روانشناسی، ۳۰ درصد گردشگری و ۲۰ درصد کویر شناسی بودند.

نتایج حاصل از بررسیها و تحلیلهای آماری با استفاده از آزمون همبستگی نشان داد که همبستگی معنی داری بین احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر وجود دارد (جدول ۱).

جدول ۱. نتایج آزمون همبستگی بین احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر

ابعاد پرسشنامه نگرش به مواد مخدر	ضریب همبستگی	سطح معنی داری	سطح خطا
اثرات روانی	۰/۲۹۹	۰/۰۰۰	۰/۰۵
اثرات اجتماعی	۰/۲۶۵	۰/۰۰۰	۰/۰۵
اثرات جسمانی	۰/۲۹۱	۰/۰۰۰	۰/۰۵
علاقه	۰/۲۷۱	۰/۰۰۰	۰/۰۵
خطرات	۰/۳۱۰	۰/۰۰۰	۰/۰۵
کل نگرش به مواد مخدر	۰/۳۵۴	۰/۰۰۰	۰/۰۵

به علاوه هر پنج بعد نگرش به مواد مخدر با احساس تنهایی همبستگی معنی داری داشتند که بیشترین همبستگی برای ابعاد خطرات و احساس تنهایی دیده شد ($p < 0/05$). همچنین احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر با جنس ارتباط معنی داری داشت، بطوریکه نمره نگرش به مواد مخدر در دانشجویان پسر بیشتر از دانشجویان دختر بود (جدول ۲ و ۳) ($p < 0/05$).

جدول ۲. نتایج آزمون معنی داری اختلاف بین نگرش به مواد مخدر در دانشجویان دختر و

پسر

ابعاد نگرش به مواد	جنسیت	تعداد	میانگین	تفاوت میانگین	درجات آزادی	آزمون t	سطح معناداری
اثرات روانی	دختر	۱۴۸	۲/۱۲۸	۰/۳۵۰	۱۹۸	۲/۶۱۵	۰/۰۱
	پسر	۵۲	۲/۴۷۹				
اثرات جسمانی	دختر	۱۴۸	۲/۱۹۱	۰/۲۰۷	۱۹۸	۱/۶۶۶	۰/۱۲۷
	پسر	۵۲	۲/۳۹۸				
اثرات اجتماعی	دختر	۱۴۸	۱/۶۹۹	۰/۴۰۶	۱۹۸	۳/۵۲۲	۰/۰۰۱
	پسر	۵۲	۲/۱۰۵				
علاقه به مواد	دختر	۱۴۸	۱/۸۵۶	۰/۳۸۴	۱۹۸	۳/۰۴۳	۰/۰۰۳
	پسر	۵۲	۲/۲۴۰				
خطرات مصرف مواد	دختر	۱۴۸	۱/۶۲۲	۰/۴۸۸	۱۹۸	۴/۰۱۸	۰/۰۰۱
	پسر	۵۲	۲/۱۱۰				

جدول ۳. نتایج آزمون معنی داری اختلاف بین احساس تنهایی در دانشجویان دختر و پسر

t	درجه آزادی	p	تفاوت میانگین	تفاوت انحراف استاندارد
۳/۲۹۰	۱۹۸	۰/۰۰۲	۴/۸۸	۱/۵۸

بحث و نتیجه‌گیری

احساس تنهایی با مشکلات فردی و اجتماعی مختلف، آن را به موضوعی شایان توجه و بررسی تبدیل کرده است و بی توجهی به آن می‌تواند پیامدهای سوئی هم در زمینه بهداشت روانی و فردی و مناسبات بین فردی و هم در مسائل اجتماعی داشته باشد (کیوانی، ۲۰۱۰). در این پژوهش بین احساس تنهایی با نگرش به مواد مخدر از لحاظ آماری ارتباط معنی داری بدست آمد که یافته حاضر با نتیجه مطالعه قریشی زاده و ترابی تا حد زیادی مطابقت دارد که تأثیر مستقیم احساس تنهایی و طرد شدگی از سوی اجتماع را از عوامل موثر در مصرف دوباره مواد پس از دوره های قطع دانسته اند (قریشی زاده و ترابی، ۲۰۰۲). در تحقیق دیگری

که توسط شرق و همکاران صورت گرفت نتایج حاکی از آن بود که در زمینه عوامل فردی، رفع احساس تنهایی و انزوا بر عود اعتیاد دارای بیشترین اهمیت بوده است (شرق و همکاران، ۲۰۰۹). بررسی صدرجهانی و همکاران نیز نشان داد که آموزش تصویرسازی ارتباطی می تواند میزان صمیمیت زناشویی معتادان به مواد مخدر و همسرانشان را افزایش دهد و سهم بسزایی در پیشگیری از عود پس از درمان معتادان داشته باشد (صدرجهانی و همکاران، ۲۰۱۰). کاسیدی و اشرا^۱ نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که کودکانی که احساس تنهایی بیشتری را تجربه کرده بودند دارای رفتارهایی مثل پرخاشگری، خجالتی بودن، گوشه گیری و رفتارهای بازدارنده اجتماعی بودند (کاسیدی و اشرا، ۱۹۹۲). مطالعه وایت هوس^۲ و همکاران نشان داد نوجوانان آسپرگر، کیفیت پایین تری برای روابط دوستانه و انگیزه کمتری برای ایجاد دوستی دارند. این افراد سطوح بالاتری از احساسات تنهایی و نشانه های افسردگی را نشان می دهند و تنهایی رابطه منفی با کیفیت رابطه دوستانه دارد (وایت هوس و همکاران، ۲۰۰۹).

یکی دیگر از یافته ای مطالعه حاضر این بود که احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر با جنس ارتباط معنی داری داشت، به گونه ای که میانگین نمره احساس تنهایی و نیز نگرش به مواد مخدر در دانشجویان پسر بیشتر از دانشجویان دختر بود. مطالعات مشایخ و برجعلی نیز نشان داد که بین احساس تنهایی در دانش آموزان دختر دبیرستانی و چت با اینترنت رابطه معنی داری وجود دارد و این رابطه در مورد دانش آموزان پسر تأیید نشد (مشایخ و برجعلی، ۲۰۰۳). مطالعه ژاو^۳ و همکاران نشان داد که شوخ طبعی و احترام به خود تا اندازه ای واسطه میان کمرویی و تنهایی است. دانشجویان پسری که نسبت به همکلاسی های دختر خود، کمتر از شوخ طبعی استفاده می کردند، بیشتر دچار تنهایی می شوند (ژاو و همکاران، ۲۰۱۲). گرسسا^۴ و همکاران نیز رابطه مهمی میان تنهایی و جنسیت را به دست آوردند و سطح تنهایی

-
1. Cassidy & Asher
 2. Whitehouse
 3. Zhao
 4. Gürsesa

دختران را بیشتر از پسران یافته بودند. علاوه بر این، بین موفقیت تحصیلی و حس تنهایی دبیرستانی‌ها رابطه گویایی وجود نداشت (گرسساو همکاران، ۲۰۱۱) که این گرایش به تنهایی زمینه را برای ابتلا به اعتیاد در نوجوانان بیش از پیش گسترش می‌دهد. در رابطه با نگرش به مواد مخدر و جنسیت نیز، نتایج پژوهش اکبری و عموپور بیانگر آن بود که جنسیت و پایه تحصیلی با نگرش مثبت به اعتیاد مثبت و معنی دار است، به بیان دیگر پسران نسبت به دختران نگرش مثبت و معنی داری نسبت به اعتیاد داشته اند (اکبری و عموپور، ۲۰۱۰).

برای مطالعه حاضر می‌توان دو محدودیت اصلی در نظر گرفت: نخست اینکه مطالعات مقطعی نمی‌توانند علیت و تغییرات رفتارهای مربوط به نگرش مواد مخدر را در طول زمان نشان دهند و در این زمینه پیشنهاد می‌شود که با انجام مطالعات علیتی، وجود ارتباط بدست آمده در این مطالعه مورد آزمون قرار گیرد. یکی دیگر از محدودیت‌های این مطالعه را می‌توان مشکلاتی دانست که در تکمیل پرسشنامه به وجود می‌آید، چرا که در تکمیل اطلاعات اجتماعی پرسشنامه، معمولاً احتمال ایجاد تورش‌هایی مانند تورش مطلوبیت اجتماعی^۱ بوجود می‌آید. به همین دلیل پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده، جهت کاهش این نوع تورش از شاخص‌های مطلوبیت اجتماعی مانند شاخص مطلوبیت اجتماعی مارلو کرون^۲ (فادنس^۳ و همکاران، ۲۰۰۹) استفاده شود تا بتوان تاثیر این نوع خطای منظم را بر نتایج مطالعه کاهش داد.

با توجه به اینکه بین احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر در دانشجویان همبستگی مثبت و معنی داری دیده شد، توصیه می‌شود که با انجام مطالعات بیشتر علل مختلف آن به خصوص در دانشجویان پسر بررسی شود. همچنین اینکه برنامه‌های جامعی به منظور پیشگیری از ایجاد احساس تنهایی و نگرش به مواد مخدر در دانشجویان طراحی گردد. این قبیل برنامه‌ها باید بر بهبود کیفیت و کمیت ارتباطات اجتماعی تمرکز داشته باشند و به دانشجویان کمک کنند که از اوقات خود استفاده مفیدی داشته باشند.

1. Social desirability bias
2. Marlowe Crowne Social Desirability Index
3. Fadnes

منابع

- Abasszadeh, Abass. (2011). Association between mental health and educational stressful factors among students of Razi Nursing and Midwifery School in Kerman. *Iranian Journal of Medical Education*, 11(3), 200-209.
- Ahmadi, F. Jahan-Tigh, S. Taghipour, E. & Khodabakhshi kolae, A. (2010). The relationship between attachment style and identity in adolescents 15 to 18 years old with substance abuse. *Journal of Contemporary Psychology* 5.
- Ahmadi, S. (2008). *Addiction to drugs and quit smoking with hypnosis (dating, prevention, etiology, treatment) according to the old and new information to students, faculty, research* Tehran Modabber.
- Akbari, B. & Amoupour, M. (2010). The Relation Depression with Attitude Drug abuse in high school Students the Rasht° city. *Quarterly Journal of Educational Psychology*, 1(2), 20-27 (Full Text in Persian).
- Azizi, A. (2002). *Prevention and treatment...* Mashhad Publication IV.
- Bahrami Ehsan, H. (2008). *Addiction and the prevention* (2 ed). Tehran: Samt.
- Cassidy, Jude, & Asher, Steven R. (1992). Loneliness and peer relations in young children. *Child development*, 63(2), 350-365.
- Davarpanah, F. (1994). *The revised UCLA Loneliness Scale Version standardization for girls 12 to 18 years old in Tehran* (MSc).
- Fadnes, L. T. Taube, A. & Tylleskär, T. (2009). How to identify information bias due to self-reporting in epidemiological research. *Internet J Epidemiol*, 7(2).
- Farahini, M. (2008). *The relationship between emotional intelligence and tendency to addiction in adolescents*. (BSc).
- Ghorieshi zadeh, S. M. A. & Torabi, K. (2002). Factors affecting drug dependency in patients referred to the center of Tabriz. *Journal of psychiatry and clinical psychology (Andeesheh Va Raftar)*, 8(1), 21-28 (Full Text in Persian).
- Gürsesa, Ahmet, Merhametlia, Z Rukiye, & AQikyildiz, Metin. (2011). Psychology of loneliness of high school students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 2578-2581.
- Hamzeiyan, A. & Nazari, H. R. (2003). *Experimental study of the cultural ways of preventing drug use among adolescents and young people* Semnan: Abrokh.
- Keivani, Asma. (2010). *The relationship between social support and loneliness*. (B.Sc in Psychology), Semnan.
- Mashayekh, M. & Borjali, A. (2003). Relationship between loneliness and Internet use in a group of high school students. *New Journal of Cognitive Science*, 5(1).

- Pulido-Martos, M, Augusto-Landa, JM, & Lopez-Zafra, E. (2012). Sources of stress in nursing students: a systematic review of quantitative studies. *International Nursing Review*, 59(1), 15-25.
- Rezaee, A. M. Delavar, A. & Najafi, M. (2012). Construction and Validation of drug attitude in high school students and third year. *Quarterly Journal of Research on Addiction*, 6(24).
- Sadeghian, E, & Pour, A Heidarian. (2009). Stressors and Mental Health Status among Students of Hamadan University of Medical Sciences. *Hayat*, 15(1).
- Sadr-Jahani, S. Etemadi, A. Saadipoor, E. & Ariyan, S. KH. (2010). Image Relationship Therapy effective training techniques of the drug addicts and their marital intimacy. *Drug research* 3(11), 25-44 (Full Text in Persian).
- Sahand, B. Zare, H. & Fata, L. (2011). The Comparison of Early Maladaptive Schema s Domains Between Successful And Non-Successful Opiate Addicts and Non-Clinical *Journal of Addiction Studies* 3(11).
- Shargh, A. Shakibi, A. Neisari, R. & Aliloo, L. (2009). Factors influencing relapse of drug addiction view addiction center in West Azerbaijan province in 88 *Journal of Urmia University of Medical Sciences*, 22(2), 129-136 (Full Text in Persian).
- Shariati, M, Kaffashi, A, Ghalehbandi, MF, Fateh, A, & Ebadi, M. (2002). Mental Health in Medical Students of the Iran University of Medical Sciences (IUMS). *Payesh*.
- Tahmasian, K. Anari, A. & Saleh Sedghpour, B. (2009). Direct and indirect impact of social self-efficacy on adolescents loneliness *Journal of Behavioral Sciences*, 3(2), 93-97 (Full Text in Persian).
- Whitehouse, Andrew JO, Durkin, Kevin, Jaquet, Emma, & Ziatas, Kathryn. (2009). Friendship, loneliness and depression in adolescents with Asperger's Syndrome. *Journal of adolescence*, 32(2), 309-322.
- Zhao, Jingjing, Kong, Feng, & Wang, Yonghui. (2012). Self-esteem and humor style as mediators of the effects of shyness on loneliness among Chinese college students. *Personality and Individual Differences*, 52(6), 686-690.